

ELS PROCESSOS CRIMINALS DE LES BARONIES DE LA PIA ALMOINA AL SEGLE XVIII

M. Merce Gras i Casanovas

La feina, que ara actualment encara estic realitzant, de classificació i catalogació del fons de processos d'època moderna de les baronies de la Pia Almoina de la Seu de Barcelona, va suscitar en mi un creixent interès per aquesta documentació i el seu estudi, quines primeres reflexions sobre el grup de causes criminals setcentistes s'ofereixen en aquesta comunicació (1).

La Pia Almoina, com a institució caritativa, anà adquirint al llarg del període medieval, i per tal de finançar les seves activitats, una sèrie de territoris quins tributs percebia i sobre quines baronies exercia jurisdicció civil i criminal. Les localitats on l'Almoina barcelonina detentava el domini temporal eren St. Feliu de Llobregat, St. Just Desvern i Vallvidrera; Sta. Coloma de Grament; St. Martí Sarroca; Sitges.

D'entrada pot semblar una nota discordant fer una anàlisi d'una colla de processos referits a àmbits geogràfics un xic disperss, però això ens brinda l'oportunitat d'entreure com, en un mateix àmbit temporal, es produeixen una sèrie de trets comuns que ens permeten parlar en termes més generals, defugint possibles localismes; alhora, la diversitat obliga a argumentar les diferències constatades en la comparació.

Per a caracteritzar els canvis econòmics i demogràfics que experimentaren aquests nuclis esmentats en el s. XVIII i la seva diferencial incidència, res millor que comprovar les variacions existents entre els censos de 1717 i 1787.

	<u>1717</u>	<u>1787</u>	<u>nº índex.</u>
St. Feliu de Llobregat	316	1895	600
St. Just Desvern	236	608	257
Vallvidrera	99	157	158
Sta. Coloma de Gramanet	144	731	507
Sitges	—	3495	—
St. Martí Sarroca	448	874	195

1.- Fons de processos criminals de la Pia Almoia s. XVIII. Arxiu de la Catedral de Barcelona.

Les diverses localitats tenen reaccions demogràfiques distintes segons la seva base econòmica, així St. Feliu i Sta Coloma tenen un índex de creixement que sobrepassa fins i tot el de Barcelona, palesant-se la influència d'aquesta sobretot el seu hinterland, i que, salvades totes les proporcions "recorda el que serà, als mateixos indrets, el desenvolupament del segle XX" (2), sinó per la massa plr ritme. Aquest caràcter semiurbà presenta uns trets més difuminats o s'esvaeix, en canvi, en les altres viles de la baronia de St. Feliu, que presenten un tarannà més que res agrícola encara (3). Pel que fa a Sitges, el paper del litoral en el creixement i redistribució de la població catalana és ben marcat també. St. Martí Sarroca, malgrat la seva situació més interior, respon també a les transformacions que dinamitzaren el camp català a través de les expectatives generades pel conreu i comercialització del vi i l'aiguardent.

Aquesta introducció econòmica ha de contribuir a fer-nos entenedors els diferents percentages de delictes en cada comunitat, així les àrees geogràfiques que més marcament conserven característiques agrícoles i han experimentat en menor grau les transformacions econòmiques i socials, pateixen en molt menor mesura els problemes derivats d'un increment poblacional ràpid, focus de tensions entre un segment social que millora la seva situació i una part de la pagesia que tendeix a confondre's entre la massa de jornalers.

Seguint la classificació de LALINDE (4) he dividit els delictes atenent a la seva tipologia, desglossant aquests segons el meu criteri (5):

Delictes corporals (54)	- Assassinats (3)
	- Injúries seguides d'agressió
	- Agressió (24)
	- Troballa de cadàvers (4)
Delictes patrimonials (25)	- Destrucció de propietats (3)
	- Danys - Tala d'abres (2)
	- Bans (6)
	- Robatoris (14)
Delictes polítics (18)	- Armes prohibides (2)
	- Contestació a la senyoria jurisdiccional (3)
	- Rodamóns (3)
	- Resistència a l'autoritat (10)
Delictes d'honor (13)	- Desafiaments (2)
	- Calúmnies (2)
	- Injúries (6)
	- Trencament promesa matrimoni (1)
	- Rapte (1)
	- Adulteri (1)
Delictes de falsetat (2)	- Mesura (1)
	- Testimoni (1)

2.- VILAR, Pierre: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. III, pag 74.

3.- Ib. pag 80, "els únics pobles de les dues comarques del Barcelonès i del Baix Llobregat que no han doblat llur població foren els que havien escapat per llur situació particular o, ja, per l'allunyament, a la influència atractiva de la capital, Vallvidrera dins el matoll dels turons..."

4.- LALINDE, J: *Derecho histórico español* ed. Ariel. Barcelona 1974

5.- Com el muntant els processos s'aproxima a 100 (118), he prescindit de quantificar en %.

Cronològicament, el conjunt de processos que ha arribat fins a nosaltres es reparteix desigualmente al llarg de la centúria: 1700-1724 (59); 1725-1749 (15); 1750-1774 (6); 1775-1799 (28). La conflictivitat del primer quart del XVIII coincideix amb la situació general del Principat, produint-se un lent descans per tornar a augmentar a darreries de segle. Estudis sobre la conjuntura econòmica i la problemàtica social de les diferents viles han d'aportar més llum i elements explicatius a aquesta distribució temporal.

Els delictes corporals o "de sang" són els més importants i majoritaris en el nostre estudi. Els tres assassinats són realitzats per dispardament d'arma de foc (1702, 1705, 1707) i no n'hem trobat cap més de posterior, pot ser les crides del duc de Berwick per desarmar la població civil devien rendir el seu efecte, els mòbils sembla ser són sempre raons i baralles prèvies que 25 repeteixen. Els motius de les agressions poden ser molt diferents, burles, com les que adreçà el rabadà "Monget" a Francesc Salanova, tartamut, dient-li "chech, chech, chech", les bastonades no es feren esperar (1785 St. Feliu). Les renyines familiars són terreny adobat per les confrontacions de cert signe violent, on s'emmarquen les reiterades disputes entre Maria Vidal i els seus sogres i cunyats (1707, 1709, Sitges) on tot val, esgarrapades, mossegades, cops de puny, estirades de cabell, amenaces d'escopeta, etc. Les baralles poden sorgir en qualsevol moment, ja sigui en el joc o durant les festes, com els incidents desencadenats la nit de St. Joan (1720, St. Feliu) on les colles de joves que anaven de gatzara s'agrediren mútuament. Altres ocasions són les entrades de bestiar als camps, les acusacions d'estar cometent un furt o senzillament la provocació que constitueix l'insult, en una societat on costa poc de passar de les paraules a les mans: oïnt Missa Maria Sala digué "cara de gat" a Teresa, majordona, qui respongué que li pegaria quatre bufetades, acabada la celebració Teresa bastonejà a Maria i es barallaren per terra, colpejant-se (1717, Sta. Col.). Els instruments de l'agressió són sobretot els bastons, seguit de ganivets i alguna que altra falç, fonamentalment el que un pagès pot dur al damunt en qualsevol moment, donat el caràcter colèric i sobtat de la majoria dels atacs, però sovint no calen armes utilitzant-se padres o el propi cos per causar dany.

Els autes d'ofici de les troballes de cadàvers també pertanyen a aquesta categoria, tot i que l'autoria de les morts no sigui atribuïda a ningú, els informes mèdics de què s'acompanyen evidencien les causes no violentes de la defunció: dos negats, un accident de carro i un mort d'enfermetat. Les persones de quin òbit es fa l'enquesta acostumen a ser pobres i rodamons sense família, a qui la mort esdevé sobtadament i quina defunció cal certificar prèvies les tres crides del batlle, en nom del senyor, al cos inert.

Els delictes patrimonials seguien en importància als corporals, la destrucció de propietat pot tractar-se a vegades d'un crim involuntari, com la destrucció d'una arna d'abelles per poder menjar-ne la bresca (1716, Sitges), però també pot prendre el caire d'una revenja personal, perquè a Andreu Casals, en diferents dies, li destrossen l'hort i li calen foc a la casa i a una tanca (1782, Sta. Col.); així mateix pot constituir-se en amenaça en cas de possible desnonament (1799, St. Fel.). Dels 14 robatoris només dos escapen, pels seus objectius i quantia al gairebé simple furt famèlic. Un és un robatori practicat a casa del rector de St. Martí Sarroca i executat per un íntim amic d'aquest, Jaume Ferrer: "És fuster, pero no treballa poc, ans fa molt lo vagamundo sens treballar", el botí foren 400 lliures (1710, St. Martí). En l'altre procés es recull l'assalt de l'estanc de tabac (1735, St. Fel.), els lladres s'emportaren un botí força substancial de tabac de fum i en pols, diners, coberts de plata i joies, sorprenent demostració de riquesa material dels propietaris de la concessió, Leonardo Diaz i Manuela Baños (única signatura femenina trobada en tots els processos revisats) i que enllaça amb les tesis de FOUCAULT (6), en parlar de la significació del XVIII en l'aparició d'una f

6.- FOUGAULE, M.: *La verdad y las formas jurídicas* Edisa Barcelona 1981 pag 113-113.

forma de riquesa que s'inverteix en un nou tipus de materialitats que ja no és monetària: mercaderies, stocks, primeres matèries. La resta d'apropriacions il·legals són un repertori de desesparats intents de supervivència: furts de gallines, llegums, fruits, alguna garba o part de l'usat i apedaçat aixovar d'algun altre pagès més ben situat.

Les transformacions agrícoles del XVIII venen marcades per dos factors, l'extensió dels conreus i la intensificació de l'explotació. L'amplicació de la superfície conreada és la forma més primària de creixement agrari, les noves rompudes seran generals al Principat i es caracteritzen per la colonització d'àrees marginals, el desbroçament dels límits dels boscos i la sembra de landes i garrigues. La constatació d'aquest fenomen la recollim en els escrits dels coetanis (7), FOUCAULT també descriu el problema (8): els espais deserts desapareixen i també deixen d'existir les terres sense conrear i les terres comunes de les que tots poden viure, es tem el pillatge pagès, a l'acció de rodavons i de treballadors agrícoles que, a la misèria, desvagats, vivint com poden, roben animals, fruits... VILAR ho defineix així; "la controvèrsia catalana a propòsit dels desarmaments no és més que un cas particular, naturalment, del gran conflicte espanyol i mediterrani entre la fam de terra del petit pagès, cada cop que s'ha produït una empenta demogràfica, i els interessos creats al voltant de la utilització tradicional dels boscos i de les pastures", els furts es converteixen en l'aplicació d'antigues fórmules comunitàries d'espigolada, bagoteig i utilització d'herbes i guarets (9).

En el debat de pastura i closa, estretament lligat als interessos locals, cal veure algunes xifres sobre l'evolució del desarmament, segons dades de RECAÑO (10), en base el cadastre de 1760, l'"apeo de Garay" (1818) i l'emmillament del 1862: 1760 18% erm; 1818 1,4% erm; 1862 0% erm.

La problemàtica que genera la rompuda pren diverses formes. En primer lloc es generen tota una sèrie de conflictes sobre les entrades de ramat en peces de terra (conreada o no), que poden ser accidentals o voluntàries, però que acaben amb el mateix resultat d'agressió física, agreujat pel fet que sovint els guardes del bestiar que la pateixen són infants (11) (Processos 1707, St. Feliu; 1708, St. Fel; 1730, Sta. Col.). Però on és més visible la pugna entre propietaris i practicants dels usos tradicionals d'aprofitament de les engrunes de les collites, és en les prohibicions dels bans (1711, Sta. Col.; 1764, St. Fel; 1768, Sta. Col.; 1783 Sta. Col., St. Fe. i St. Just; 1798, Sta. Col.). Aquests normalment es fan a petició d'un o varis pagesos que es veuen perjudicats en els seus drets de propietat o a instància de l'autoritat pertinent, si els excessos són continuats (1783), detallant-se la pena per a cada acció: per peixer ramat en terres cultes i arbes, bestiar menor 5 sous per cap, bestiar major 10; per la contravenció de tallar o furar llenya 1 lliura; per furar fruits, 3 lliures per subjecte amb la pèrdua de l'instrument amb què es realitzi; per cada subjecte que passi a peu o a cavall per les heretats formant nous 10 sous cada cap, es percebrà el doble de la multa el segon cop i al tercer del batlle es posarà el culpable a la presó "deviendo zelar los Padres de familia la observancia de esta or-

7.- IGLESIES, J.: *Mateu Avmerich S.I. (1715-1799) "Historia Geográfica y natural de Catalunya* Quaderns de Geografia II. Barcelona 1949, pag 318.

8.- FOUCAULT, op cit., pag 113.

9.- VILAR, op. cit., pag 247.

10.- RECAÑO, J.: *Población y cultivos en el San Feliu preindustrial*, pag 58

11.- ZAMORA, F. de: *Diario de los viajes hechos en Catalunya*. Ed. Curial, Barcelona 1973. Pag. 436: els nois acostumen a guadar el ramat, quan aquest és petit, o el bestiar de tracció o engreix de casa. Pag 446: "las niñas regularmente no se emplean en otra cosa que en cuadar pavos o cerdos...".

den para con sus hijos, pues en caso de contravención aquellos pagaran por estos la pena pecuniaria”, penes greus, infracció freqüent, l’antic problema sobre els tancaments i les entrades d’animals arriba a la seva exacerbació en aquest segle(12).

L’increment de les terres conreades es feu també en detriment del bosc, que patí una tala abusiva per la febre de la construcció naval, urbana i la demanda de combustible per una població que es multiplica. A l’enquesta de ZAMORA es respon “en todo el Corregimiento escasea la leña... los pobres la roban y esto en el dia es un vicio general en Cataluña que esta clamando remedio” (13), a més no hi ha emprius comuns ni realengs (14). Les prohibicions de fer llenya són violades al Priorat de Garraf (1703, Sitges) i al bosc de Sta. Coloma (1786, Sta. Col.), per altra banda els habitants de Sitges entren repetidament als comunals de Begues per tallar-hi arbres i llenya (1780).

En els delictes conceptuats com a polítics s’inclou tot allò que implica alteració de l’ordre públic i perill pel poder polític. El bloc de contestació a la senyoria és constituït exclusivament per processos de Sitges, revelant la seva rebel·lia a la Pia Almoïna en la destrucció dels símbols de domini: ensorrament d’un pou (1706), enderroc de les forques del senyor (1707) i refús al càrrec de batlle (1706), la proximitat temporal d’aquests signes de descontentament evidencia un període més tèrbol del corrent en les treballoses i difícil relacions entre el Capítol i la població sitgetana (15).

El 16 de gener del 1716 es completava amb caràcter permanent, la prohibició d’ús d’armes, per medi del decret de Nova Planta, que completava tota la legislació anterior sobre prohibició de pedrenyals i les crides del duc de Berwik. Mesures aquestes quina eficàcia és provada amb el reduït nombre de detencions per possessió d’armes prohibides, però la dissuasió de l’important càstig (es penava amb la vida), no devia arribar sempre fina a l’esfera privada, on es donen casos d’ocultació, citem a AYMERICH (16): “Nadie tratara de afeminad sino de muy varonil á la nación Catalana si se atiende a su genio militar ó á su inclinación á las armas y á la guerra. Antiguament á los niños les divertian poniéndoles en la mano una pistola ó otras armas manejables y el primer dinero que llegaba á ganar un prendiz o pastor de poca edad se empleaba en comprarle algun arma”.

Sota la denominació de rodamóns s’incluen dos processos sobre gitanos (abortats posteriorment) i la detenció d’un captaire, però val a dir que molts d’altres n’apareixen a la documentació acusats d’altres delictes, i que analitzarem en tractar de la població fluctuant i marginal de diversa procedència.

Sota l’epígraf de resistència a l’autoritat s’encobreixen diverses situacions en què aquesta és desacatada i burlada, majorment la figura que la representa, el batlle, car la meitat d’aquestes causes fan referència a resistència, injúries, desobediència, agressions i àdhuc trets: “Joan Moner, pages de la vila de Sitges, .. tira un tir d’arma de foc (carrabina) a Josep Fabregas, batlle... del qual tir li forada la capa que aportava a la part dreta...”(1704). Igualment pot tractar-se de calúmnies sobre la vanalitat del batlle o “Por haver tomada la llave de la carcel de Villa de Sitges y haver tratado injuriosament al Orden primero de dicha villa llevando la Vara de Bayle” (1713).

12.- Seria força interessant poder relacionar els noms dels sol·licitants dels bans amb els dels barcelonins que inverteixen en béns rústics.

13.- ZAMORA, op. cit., pág 431.

14.- ZAMORA, op. cit., pag 422. “Sólo los vecinos de los pueblos de Castelldefels, Begas y Gava tienen derecho a ir a leñar, sin cortar árbol alguno por el pie”.

15.- BAÜCELLS, J.: “Sitges i la jurisdicció senyorial de la Pia Almonia de la Seu de Barcelona”. XXV Assemblea Intermcomarcal d’Estudiosos. Sitges 1984.

16.- IGLESIES, op. cit., pag 322.

Només poden qualificar-se com a delictes de falsedat, la modificació d'una declaració del nunci, Pere Selva (1754, Sitges), i tota la baralla entre Francesc Rubent i Joan Selva, pagès i mostassaf de Sitges, sobre la mesura de la vida (1713).

Els delictes contra l'honor aglutinen dues categories distintes, les provocacions verbals, i les infraccions a l'honor de la dona i de la família. L'intercanvi encès d'insults és origen de moltes disputes, i comprén un repertori molt variat que depén de la imaginació i dialèctica de les parts, com mostra algunes frases d'un procés (1715, Sitges): "lo diable queus emport, home no me doneu la bona nit, que haveu agraviat tot nom llinatge, vos sou un dimoni per a mi home"... "sessollada, brivona"... "malait sia lo vostre, que lo meu llinatge miravosel, que nohi ha cap penjat, ni cap prnjada, ni cap bort ni cap borda, ni han açotat ningú"... "Pubilla de la inmundicia de la bassa"... "Saps quinas ne tens, lo que ton pare te ha dexas, que tu nom tens mes"... "Calla dessollada que te farem posar doc a la llengua". Les calúmnies documentades són difamacions sobre la perícia professional amb què no deixen d'atacar-se respectivament, a St. Feliu, al metge Josep Roma i l'apotecari Francesc Brunet (1792, 1793, St. Fel.). Sobre els desafiaments només esmentar que el seu nombre va decreixent des del s.XVI fins al XVIII, a mesura que es va estingint el seu origen medieval. Les enquestes en delictes d'honor referits a dones traspuen mentalitat tradicional i control social de la comunitat, perquè el que se demana és el retorn a l'estat que anterior: devolució de la filla raptada amb l'aixovar que s'amportaren (la noia no havia ofert cap resistència al pretés rapte, son pare li reservava un altre pretendent); formalització del matrimoni promés a una noia que resta embarassada, procés força interessant per la minuciosa descripció de l'assedi masculí i la claudicció final de la dona a condició de la paraula de matrimoni, així com pels informes de les "obtetrices", vulgo comadronas, que certifiquen l'ambaràs (1717, Sitges); finalment, l'adulteri és la falta contra l'honor que sembla atemptar més contra la tolerància de la comunitat, a l'atacar la institució familiar, els adúlter són persieguits i amonestats contínuament, reprenten la dona "fent anar per terra la sua reputacio y la de sos parents" (1718, Sitges).

La redistribució espacial de la població catalana en el segle XVIII ha estat constatada a bastament, però el factor humà, la problemàtica dels emigrants, ha estat objecte de pocs treballs, i té un magnífic espill en les declaracions d'acusats i testimonis. Ha estat possible localitzar 32 persones d'altres comarques catalanes i regnes de la corona de França i Espanya. Deixem de banda els marxants per considerar professionals els seus desplaçaments, els processos referits a un parell de famílies gitanes mereix també considerar-se apart; en efecte, la Real Pragmàtica de Carlos III en 1783, resum de tota la legislació anterior sobre la comunitat gitana, feu especial èmfasi en la seva plena integració i assimilació, podent ser admesos els gitanos en qualsevol ofici, a canvi de l'abandó del nomadisme i de la seva llengua i pròpies, els seus signes d'identitat. Els 12 membres de la família Patrach i de la família nFerrer viuen de la feina d'esquiladors, en un radi d'acció que comprendria Maresme, Baix Llobregat, Anoia i Alt Penedès, conclusió a la que hem arribat en base a la informació donada sobre cada membre: Joan Patrach (Vilafranca del Penedès), casat a Igualada amb Francesca, tenen tres fills, Sebastià Valenti (Martorell), Mariana (Cornell) i Sebastià (St. Climent). Pau Ferrer (Prat de Rei), casat amb Mariangela, fills: Antonia (St. Feliu de Guíxols), Ramona (Arboç), Paula (Igualada), Pau (Vendrell) i Antoni (Viladecans). Les dificultats que tenen per establir-se a St. Feliu són notòries, tot i que el batlle ha rebut manament de donar-los les màximes facilitats, perquè no els hi donen feina, ni de treballar la terra ni de "rompe llenya", l'intent de col·locar el fill gran d'aprenent amb el ferrer també fracassa. La plena inserció social és difícil pels prejudicis de la comunitat, que rezela encara de l'honestedat dels nous veïns, que són empresonats per una inconcreta denúncia, parlant-se en el procés com el rigor del fred afecta als menuts, mig nus a causa d'haver-se hagut de desprendre's de les seves robes

característiques, i de l'estat de penúria en què es troben, sense feina, estant prohibit per a ells l'únic treball que sembla poden exercir sense problemes: l'esquila, forçosament nòmada.

Troblem tres grups diferents d'emigrants procedents de fora del Principat: valencians, biscaïns i francesos. Durant els s. XVI-XVII Catalunya exercí de pol d'atracció migratori per multitud de francesos, que revitalitzaren la seva demografia i economia, però en el XVIII Vilar estima que sembla que s'inverteixi la proporció entre imigrants francesos i espanyols després de la guerra de Successió, però que el nombre dels arribats sigui aleshores molt feble¹⁷(17). Efectivament, en els processos criminals de XVI i XVII que he treballat pels mateixos indrets, és possible quantificar una unió de treballadors francesos, pel XVIII només apareixen 4 individus, 2 dels quals són homes casats, 1 és un rodamón i l'altre és un bover. Pel què als valencians, sobta que tots procedeixin de Vinarós, i sembla que devien fugir arrel de la guerra de Successió (18): Josep Ribera, mariner, declara que està a Sitges de fa poc temps (1708), els membres de la família Arnau i Gombau fa més de 10 anys que se n'anaren de Vinarós (1717, Sitges).

El col·lectiu biscaí sembla molt localitzat a Sta. Coloma, i els cinc homes són rajolers, sorprén aquesta qualificació professional de tots ells però ho podem enllaçar amb les paraules de Vilar: "Igualment els llocs suburbans forneixen certes categories de mà d'obra sortosament especialitzada" (19).

La resta de forasters apareguts en la documentació són de les diferents comarques catalanes. Són ausats en els processos de "vagos", "malentrenidos" i "murríos", que viuen de fer cistells o rosaris, captar o recitar "Psalms", o bé d'algun furt ocasional. Es tracta d'un grup marginal amb molta mobilitat, així de Pau Ferrer, d'Ascó, es diu: "Y segun lo demas que se explico, significo haver corrido muchas tierras y que dista mucho tiempo era fuera de su lugar (1783 St. Feliu). Hi ha doncs, un proletariat rural, fet sobretot de jornalers, però també d'arrendataris, de masovers, de petits propietaris potser, que la més petita catàstrofe individual, cada desgràcia periòdica, poden llençar al desesper i als camins de la mendicitat (20), essent força interessant la declaració d'Antoni Matas, natural de guissona, pres en una butda de captaires acusats de robatori (1768, Sta. Col), diu que és pagès des dels 10 o 12 anys, i que fa tres mesos s'ausentà de Guissona en vista que hi havia molta misèria. La procedència d'aquesta població marginal es distribueix així: comarques de ponent 4 (Guissona 1, Tarrega 1 i Vall d'Aneu 2), Girona 3 (St. Pere Pescador 2, Maçanet de la Selva 1), Tarragona 1 (Ascó), i altres comarques barcelonines 5 (Horta, Granollers, St. Cugat del Racó, Casserres i Pi de Cerdanya). Per acabar, mencionar un altre grup de forasters, l'exèrcit, els soldats de les Reales Guardias Espanyolas, destacats a St. Andreu del Palomar, protagonistzaren uns desordres a la taverna de Sta. Coloma enfrontant-se amb del poble (1724), l'enfrontament tropa-població civil és una constant en tota la història moderna de Catalunya, però quin seguiment exhaustiu està per fer.

El procediment que es segueix habitualment en les causes criminals estudiades respon a la següent estructura. En primer lloc, en base a la denúncia de la part afectada o a la notícia arribada al procurador fiscal de la localitat es fa una sucinta discrepció en el segon cas o una minuciosa declaració en el primer, que s'aniran enriquint amb les declaracions dels testimonis cridats pel batlle, als que s'afegeix l'informe mèdic del cirurgià de la vila en cas de danys personals. Instruït el procés, s'executa la sentència.

17.- VILAR, op. cit., pag 136.

18.- Recordem la militància austriacista de Vinarós, i el seu paper en el proveïment de la ciutat durant el setge marítim de Barcelona.

19.- VILAR; op. cit., pag 74.

20.- VILAR; op. cit., pag 128

La inclusió de la sentència com a conclusió del procés criminal és sovint negligida, car, instruída l'enquesta o informació, és promulgat el veredict de manera gairebé automàtic, en un sistema judicial molt ràpid i proper a l'individu, acomplerta la seva funció de sanció negativa o càstig, no es veu la necessitat de deixar-ne constància, perquè no acostumen a recorre's les sentències. Ens trobem doncs, amb una justícia "instantània" i poc apel·lable, tot i que s'ofereix la comutació d'algunes penes degut a determinades causes. En el conjunt dels 118 processos s'han conservat unes 40 penes, el que ens facilita una somera aproximació a la valoració i puniment de les diverses tipologies de delictes, com a sistema per a intentar copsar la relativitat de la relació home- llei, segons les coordenades temporals, espacials, econòmiques i socials, Foucault (21) afirma que "les pràctiques judicials -la manera en què, entre els homes, s'arbitren els danys i les responsabilitats, el mode en què, en la història d'Occident, es concebí i definí la manera en què podien ser jutjats els homes en funció dels errors que havien comés, la manera en què s'imposa a determinats individus la reparació d'algunes de les seves accions, i el càstig d'altres, totes aquestes regles o, si es vol, totes aquestes pràctiques regulars modificades sense parar al llarg de la història- crec que són algunes de les formes emprades per la nostra societat per a definir tipus de subjectivitat, formes d'haver i, en conseqüència, relacions entre l'home i la veritat que mereixen ser estudiades".

Segons LALINDE (22), les penes poden ser: corporals, de llibertat, infamants o patrimonials. En el nostre resseguiment dels casos, sobre penes de tipus corporal només hem localitzat referències indirectes, com és ara l'amenaça de donar 100 assots a un captaire francès, Joan Decen Balauder, acusat del furt d'una gallina, si no cessa en les seves burlas del batlle (St. Just, 1706), i en el recordatori que fan les autoritats locals a Joan Morera sobre les crides manades publicar pel duc de Berwick, en què a pena de vida fou prohibit retenir armes de foc (1715, Sitges).

Les penes de llibertat són les més nombroses (16), segons Lalinde "primariamente tiende a tener carácter preventivo, es decir, a servir para guardar al delincente hasta que éste experimente la verdadera pena, generalmente corporal. A medida que el humanitarismo huye de las penas corporales, acude a las penas privativas de libertad, dotándolas entonces de carácter represivo" (23). Cal fer una distinció a priori en aquest tipus de pena, tenim l'arrest domiciliari, el trencament del que es castigat amb una multa, reservat a faltes lleus en els 3 casos comptabilitzats (injúries, furt de favcs i desafiament verbal), tenint dos d'ells a una dona com a infractora; per l'altra banda tenim l'ingrés a la presó de la vila o les presons reals de Barcelona, a causa de delictes més greus (agressió 4, robatori 4, rodamóns 2, destrucció de propietat 1, frau de mesura 1, possessió d'armes 1). Sovint es demana la commutació de l'estada a la presó per un temps determinat de desterrament voluntari de la vila o de la baronia, Francesc Barbara, fuster de St. Feliu "Per haver ferit a Pau Oller, jove ostaler de dita vila amb un instrument cudent" s'ofereix a un desterrament voluntari de 4 mesos (1730, St. Fel.), aquest període pot allargar-se fins a 2 anys en altres delictes. Altrament, en una detenció per robatori, Mariangela Verges, captaire, a canvi de la presó ofereix romandre a la "Galera de les Dones" de Barcelona per espai de 3 anys (1768, Sta. Col.). Un altre recurs per evitar la reclusió és al·legar pobresa i necessitat de treballar, així Jaume Riudor, fuster de St. Just, acusat de furt, demana ésser relaxat de la presó per treballar de son ofici i poder pagar els seus deutes (1743, St. Just).

21.- FOUCAULT; op. cit., pag 17

22.- L. LALINDE, op. cit., pag 387-394

23.- LALINDE, Ib.

Però és un arranjamnt extrajudicial, l'acte de perdó, el sistema pel qual s'invalida qualsevol tipus d'acció punitiva sobre el culpable. Els 8 actes trobets corresponen majoritàriament a accions de violència física (6 agressions, i homicidi i 1 desafiamnt). Però a voltes, no constitueix el remei absolut, cal acompanyar-lo amb altres requisits, com el pagament de les cures del cirugià i la promesa de no proferir més maltractes de paraula ni de fet, com la demanda de Marian Dordal a Francesc Parera, jornalr (1781, St. Fel.).

Pel que fa a les penes pecuniàries (15), poden consistir en el pagament de les costes del procés (1), en la restitució d'allò robat (2) o en el pagament d'una multa o sanció econòmica (12). Aquesta darrera acostuma a consistir en una prohibició que es reforça amb una determinada quantitat que cal satisfer si s'infringeix, pot ser el ban és el document on la pena és més específicament detallada, perquè a cada agressió de la propietat correspon una direfent cotització econòmica.

Altres dades que més tangencialment es refereixen a les sentències i les penes, venen incloses en les declaracions de la inquisició. Pel procés de 1716 a Sitges sabem que el malmetrè unes bresques i eixam "en això hi havia un gros crim de llevar lo puny, porque ell ho havia vist en la Justicia de la vila de Tarrega, sa patria, que per semblant cas llevaren a dos lo puny". O com el cas de l'examen mèdic a Pau Ferrer, rodamón, (1783, St. Fel.), que per sa edat, 59 anys, alçada molt petita, i el fet de tenir una "quebradura" o hèrnia completa antiga, restà impossibilitat d'entrar en el Reial Servei, essent alliberat. En aquests dos darrers casos veiem una pervivència d'usos antics, l'amputació del membre infractor, i una mostra de l'aplicación productiva de la marginalitat i la delinqüència, quelcom molt característic del s. XVIII, però que compta amb un precedent llunyà a l'Anglaterra dels hospital-taller (Poor-Law's), tot i la dissimilitud del treball.

L'estudi dels processos criminals ha experimentat en els darrers anys, i una mica a remolc de les investigacions endegades en altres països europeus, un notable auge, quelcom que va a omplir un buit en el panorama de la recerca històrica, car si el nostre objectiu és elaborar una història total, que ens permeti una millor comprensió dels elements dinàmics i estàtics que es conjuguen en l'evolució de les societats, cal prestar atenció també a l'enfrontament individual i quotidià de la persona amb l'autoritat, l'adversitat econòmica, la rigidesa de la mentalitat tradicional, i els canvis de tot tipus que comencen a aparèixer en el multiforme segle XVIII. La violència dels actes pot semblar, i sovint ho és, força primària, però més enllà d'un plantejament mecànic d'estímul-resposta cal esbrinar, sovint amb dificultat, donat el particularisme de molts dels casos, les grans línees de tensió que afloren en cada acció tipificada com a criminal. Les consecucions d'aquest tipus de recerca poden aportar matisos de gran riquesa a la nostra concepció de la història com una globalitat de factors estretament interactius.

Malhauradament ens trobem amb un handicap metodològic d'entrada, com a recent corrent d'estudi pateix certa migradesa pel que fa a tècniques d'anàlisi. Els historiadors del dret tenen el bagatge teòric necessari per enfrontar-se amb totes les qüestions de vocabulari i pràctica judicial i penal, però els hi manca el coneixement del marc històric on cal inserir la seva investigació perquè es faci plenament entenedora, als historiadors ens manca absolutament el contrari. Un altre obstacle és la manca de treballs realitzats sobre la justícia a les administracions baronals, fer explicable donada la problemàtica conservació de les fonts documentals.

La riquesa de la font, però, és superior als seus defectes, perquè la pluralitat de les informacions que conté ens en rescabala. Primer de tot plantejaria la seva necessària inserció en el si d'una història local ben entesa, on convergeixen les aportacions realitzades sobre l'estructura econòmico-social, perquè amb aquesta conjunció és possible observar en la pràctica

diària l'actuació de les obligarques locals, el paper canviant d'una pagesia que es desdobra (millorant el seu status o proletaritzant-se), es fonen aquí estretament història econòmica i història social per a arribar a entendre i desentrellar els conflictes de la comunitat. "La història econòmica, per a resultar comprensible, ha d'ésser també història social i tenir en compte valors i factors que no poden mesurar-se únicament en termes econòmics..."(24).

Cal remetre'ns a una ciència històrica interdisciplinària, on les diferents branques es complementen. L'antropologia i la història de les mentalitats també poden extreure dades d'utilitat dels processos criminals a través de les actituds i conductes de l'individu i del col·lectiu davant les tradicions populars i la festa (a través de fonts processals hem documentat tradicions locals com la festa de l'arbre de maig (s. XVI) esquellots i diversos casos de bruxeria), i la tumultuositat latent en les festes majors, revetlles i Carnestoltes. També la conflictivitat de la cèlula familiar constitueix un bon observatori de les relacions de parentiu i dels actituds que s'hi manifesten. Altres enfocaments que poden resultar molt interessants són el procés de castellanització en els textos arran del decret de Nova Planta. Des de la perspectiva d'història de la dona pot ser-nos útil la imatge que ens forneixen els processos del seu rol social. A partir del s.XVIII especialment, els processos ens proporcionen dades sobre els nivells d'alfabetització, però a nivell indicatiu, secundari i poc sistemàtic.

Per concloure només unes breus conclusions finals. L'estudi intrínsec de la problemàtica criminal, a nivell d'anàlisi dels delictes, recerca sobre la legislació penal aplicada, possibles diferències en la mecànica processal en les diferents jurisdiccions, respostes diferencials segons els àmbits geogràfics i temporals, evolució durant l'època moderna de les conductes criminals i dels seu diferent puniment, ens ofereix un ample ventall de temes i d'interrogants que cal anar responant i posar en relació amb factors d'ordre econòmic, social, polític i ideològic per tal de progressar en la comprensió i explicació de la història com un tot.